

М. Ю. Дробицька

СУДОВИЙ ПОРЯДОК ПРИПИНЕННЯ Ш Л Ю Б У

Анотація. Висвітлюється питання припинення шлюбу в судовому порядку. Пропонується ввести корективи до судового порядку розірвання шлюбу, а саме запровадження нової назви договору між подружжям, що має дітей, це як договір про забезпечення участі у вихованні та розвитку дитини між батьками після розлучення.

Ключові слова: припинення шлюбу в судовому порядку, Сімейний кодекс України, Правила державної реєстрації актів цивільного стану в Україні, договір про забезпечення участі у вихованні та розвитку дитини між батьками після розлучення, свідоцтво про народження.

Аннотация. Освещается вопрос прекращения брака в судебном порядке. Предлагается ввести коррективы в судебном порядке расторжения брака, а именно внедрение нового названия договора между супругами, которые имеют детей, это как договор об обеспечении участия в воспитании и развитии ребенка между родителями после развода.

Ключевые слова: прекращение брака в судебном порядке, Семейный кодекс Украины, Правила государственной регистрации актов гражданского состояния в Украине, договор об обеспечении участия в воспитании и развитии ребенка между родителями после развода, свидетельство о рождении.

Abstract. The article highlights the issue of termination of marriage through the courts. It is proposed to introduce amendments to the judicial dissolution of marriage, namely the introduction of the new name the contract between spouses, which has children, it's like an agreement on the participation in education and child development between parents after divorce.

Key words: termination of marriage through the courts, Family Code of Ukraine, the Rules state of civil registration in Ukraine, an agreement on the participation in education and child development among parents after a divorce, a birth certificate.

У Сімейному кодексі України (далі – СК) у статтях 109 та 110 міститься норми щодо розірвання шлюбу в судовому порядку. Зокрема зазначено, що розірвання шлюбу може провадитись як за спільною заявою подружжя, що має дітей, так і за позовом одного з подружжя, коли згода іншої сторони на розірвання шлюбу відсутня. Хоча законодавець і закріпив випадки припинення шлюбу в судовому порядку, але все одно деяких коректив потребують зазначені статті.

Тлумачення цих статей можна знайти в науково-практичних коментарях Сімейного кодексу, наприклад, Сімейний кодекс України: науково-практичний коментар за редакцією І.В. Жилінкової, у підручниках з сімейного права України Гопанчука В.С. чи за редакцією Л.М. Баранова, В.І. Борисової, І.В. Жилінкової та в інших посібниках з сімейного права.

Метою статті є аналіз практики припинення шлюбу в судовому порядку та внесення пропозицій до сімейного законодавства, а саме щодо регулювання розірвання шлюбу в судовому порядку за спільною заявою подружжя, що має дітей, так і за позовом одного з подружжя.

Розглянемо ці два випадки детальніше та запропонуємо деякі корективи до цих норм.

У законодавстві, що діяло раніше – Кодекс про шлюб та сім'ю України від 1969 р. (далі – КпШС України), передбачався виключно позовний порядок розгляду справ про розірвання шлюбу подружжя, яке має дітей (ст. 39-41). Це означало, що дружина та чоловік могли виступати в суді як позивач та відповідач, тобто особи, між якими виник спір. Таке правило діяло і в тому випадку, коли між подружжям не існувало жодних розбіжностей в цьому питанні. Таким чином, основне значення мав суто формальний момент – наявність у подружжя неповнолітніх дітей. Взаємній згоді дружини та чоловіка на розірвання шлюбу закон значення не надавав [4, с.353].

На сьогоднішній день Цивільний процесуальний кодекс України в п. 4 ч. 1 ст. 256 передбачає, що суд розглядає справи про встановлення факту: реєстрації шлюбу, розірвання шлюбу, усиновлення, і цей вид провадження відноситься до окремого провадження [2], тобто, це є видом непозовного цивільного судочинства, в порядку якого розглядаються цивільні справи про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав та інтересів особи, або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав.

На відміну від позовного провадження (ст. 112 СК) при розірванні шлюбу за спільною заявою подружжя суд не повинен з'ясовувати причини, за яких сторони бажають розірвати шлюб. Вирішення цього питання не входить до компетенції суду. За власним бажанням дружина та чоловік можуть у своїй заяві пояснити суду причини розпаду сімейних відносин. Однак, якщо вони не зробили цього, суд не може за своєю ініціативою з'ясовувати причини розпаду сім'ї. У цьому знаходить свій прояв загальний принцип, відповідно до якого регулювання сімейних відносин здійснюється з урахуванням права їх учасників на таємницю особистого життя, їхнього права на особисту свободу і неприпустимість втручання у сімейне життя (ч.4 ст.7 СК). Головним завданням суду є з'ясування того факту, що заява про розірвання шлюбу відповідає дійсній волі кожного з подружжя. Закон передбачає, що при розгляді справи суд повинен впевнитися в тому, що після розірвання шлюбу не будуть порушені особисті та майнові права дружини та чоловіка, а також їхніх дітей [4,с.353-354]. Таким чином, суд з'ясовує лише відповідність волевиявлення подружжя їхній справжній волі на розірвання шлюбу та відсутність порушення інтересів дітей та подружжя після розірвання шлюбу [6, с.133].

Не зовсім точно висловлюється законодавець щодо укладення договорів між колишнім подружжям про розмір аліментів на дитину, та про те, з ким із них після розірвання шлюбу будуть проживати їх діти яку участь у забезпеченні умов їхнього життя братиме той із батьків, хто буде проживати окремо, а також про умови здійснення ним права на особисте виховання дітей. Незрозумілим є те, що безпосередньо у статті не вказано чи це має бути один або ж окремі договори. На мою думку, правильно б було викласти це положення таким чином: «Подружжя, яке має дітей, повинне подати до суду разом із заявою про розірвання шлюбу, договір

про забезпечення участі у вихованні та розвитку дитини між батьками після розлучення. В договорі мають бути закріплені такі умови:

- 1) визначення постійного місця проживання дитини;
- 2) визначення обов'язків батьків з виховання та розвитку дитини;
- 3) періодичність зустрічей того з батьків, який проживає окремо від дитини;
- 4) розмір аліментів, що сплачуватимуться на дитину.

Далі хотілося б розглянути статтю 110 Сімейного кодексу, а саме частину другу: позов про розірвання шлюбу не може бути пред'явлений протягом вагітності дружини та протягом одного року після народження дитини, крім випадків, коли один із подружжя вчинив протиправну поведінку, яка містить ознаки злочину, стосовно другого з подружжя або дитини.

Відповідно до ч.2 ст. 28 КпШС України 1969р. лише чоловік був позбавлений права на звернення до суду з позовом про розірвання шлюбу протягом одного року після народження дитини. Дружина, навпаки, могла виступати ініціатором розірвання шлюбу. Зазначена норма була спрямована на забезпечення інтересів жінки-матері та дитини. Ці особи є вкрай уразливими в такий складний період, як вагітність і перший рік життя. Якщо чоловік і звертався до суду з позовом, достатньо було жінці надати докази вагітності або наявності спільної дитини віком до одного року, як така справа мала бути судом припинена [4, с. 358–359].

Не погоджусь з цією нормою радянського кодексу про шлюб та сім'ю. Оскільки, на мій погляд, дана норма обмежує свободу волевиявлення чоловіка, що свідчить про нерівний правовий статус чоловіка та жінки в сімейних правовідносинах за часів радянської влади.

У сучасному Сімейному кодексі не сказано чи поширюється це правило (ч. 2 ст. 110) на випадки народження у подружжя мертвої дитини або коли дитина померла до досягнення нею одного року, адже бувають різні випадки.

Якщо виходити з того, що у розділі III пункті 28 Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні від 18.10.2000 р.: У тих випадках, коли смерть дитини настала на першому тижні життя (навіть якщо вона прожила хоч декілька хвилин), складаються два актові записи цивільного стану: про народження і смерть та видається свідоцтво про смерть і витяг з Державного реєстру актів цивільного стану громадян про державну реєстрацію народження відповідно до статей 126, 133, 135 Сімейного кодексу України із зазначенням, що дитина померла. У цьому разі підставою для державної реєстрації народження є медичне свідоцтво про народження, а для державної реєстрації смерті – лікарське свідоцтво про перинатальну смерть.

Таким чином, оскільки в самій статті мова йде про неможливість розірвання шлюбу протягом одного року після народження дитини, а в правилах говориться про складання двох свідоцтв: 1) медичне свідоцтво про народження, як юридичний факт самого народження; 2) лікарське свідоцтво про перинатальну смерть, яке виступає юридично закріпленим фактом смерті. В даному випадку можна стверджувати, що наявність цього лікарського свідоцтва про перинатальну смерть

є підставою для розірвання шлюбу в односторонньому порядку, оскільки було дві юридично значущі події – народження та смерть. Головну роль при цьому відіграватиме факт смерті дитини.

Отже, з викладеного можна зробити висновок, що якщо дитина народжується мертвою або ж до набуття нею одного року вона помирає, то тоді подружжя з моменту отримання лікарського свідоцтва про перинатальну смерть має право розірвати шлюб в односторонньому порядку і дане правило щодо заборони розірвання шлюбу протягом вагітності жінки або одного року після народження дитини не застосовується.

Тому, на мій погляд, статтю 110 Сімейного кодексу України треба доповнити у такому вигляді: У випадку, коли дитина народилася мертвою до спливу 9-ти місяців або ж досягнення нею віку одного року померла, тоді один із подружжя має право подати до органів РАЦС (немає майнового спору) або ж до суду (є майновий спір) позов про розірвання шлюбу.

Далі частина 3 статті 110 СК закріплює, що чоловік, дружина мають право пред'явити позов про розірвання шлюбу протягом вагітності дружини, якщо батьківство зачатої дитини визнане іншою особою. Законодавець таким чином намагається дати можливість «справжньому» батьку дитини визнати себе формально зареєстрованим батьком у свідоцтві про народження власної дитини.

Чоловік, дружина мають право пред'явити позов про розірвання шлюбу до досягнення дитиною одного року, якщо батьківство щодо неї визнане іншою особою або за рішенням суду відомості про чоловіка як батька дитини виключено із актового запису про народження дитини. При розгляді справ про розірвання шлюбу суд зобов'язаний всебічно з'ясувати стосунки сторін, дійсні мотиви розірвання шлюбу, вжити заходів щодо примирення подружжя як при підготовці справи до судового розгляду, так і в судовому засіданні. Суди зобов'язані розглядати справи про розірвання шлюбу, як правило, за участю обох сторін. Тільки їх особиста участь у процесі дає суду можливість всебічно з'ясувати сімейні стосунки, мотиви розірвання шлюбу, дійсні причини розлучення. Розгляд справи за відсутності однієї із сторін іноді призводить до того, що в рішенні наводяться відомості, які ганьблять відсутнього чоловіка (дружину) чи вказується на його (її) непристойну поведінку тоді, як ці обставини матеріалами справи не підтверджуються, а відомі зі слів іншої сторони. Розгляд справи за відсутності одного з подружжя, який не з'явився, можливий лише у виняткових випадках і за мотивованою постановою суду. При неявці в судове засідання без поважних причин подружжя – суд відкладає розгляд справи. А при неявці за повторним викликом – суд залишає позов без розгляду, якщо не вважає можливим вирішити справу лише за наявними матеріалами. Суд з'ясовує фактичні взаємини подружжя, дійсні причини позову про розірвання шлюбу, бере до уваги наявність малолітніх дітей, дітей-інвалідів та інші обставини життя подружжя. Він постановляє рішення про розірвання шлюбу, якщо буде встановлено, що подальше спільне життя подружжя і збереження шлюбу суперечать інтересам, що мають істотне значення для одного з них або їхніх дітей. Суд при відмові в позові про

розірвання шлюбу не розглядає в тому ж провадженні інші, заявлені спільно з цим позовом, вимоги подружжя. У такому разі сторони мають право знову пред'явити ці вимоги з дотриманням правил про підсудність. У рішенні суду має вказуватись в якому розмірі та з кого стягуватиметься державне мито – з одного чи з обох із подружжя. При визначенні розміру державного мита, яке підлягає стягненню з подружжя у разі розірвання шлюбу, суд бере до уваги матеріальне становище кожного з подружжя, а також інші конкретні обставини, зокрема з ким з батьків залишатимуться проживати неповнолітні діти. У разі розірвання шлюбу судом шлюб припиняється у день набрання чинності рішенням суду про розірвання шлюбу [5, с.55-56].

Опікун має право пред'явити позов про розірвання шлюбу, якщо цього вимагають інтереси того з подружжя, хто визнаний недієздатним. Ця норма певною мірою співвідноситься із п. 2 ч.1 ст.107 СК України. В ній, зокрема передбачається, що шлюб з особою, визнаною судом недієздатною, розривається державним органом РАЦС. Такий адміністративний порядок застосовується лише до випадків, коли шлюб розривається на вимогу того з подружжя, який є дієздатним. Якщо ж розірвання шлюбу ініціює опікун недієздатної особи, то розірвання шлюбу здійснюється виключно судом в порядку позовного провадження [4, с.362].

Підсумовуючи усе викладене, можна дійти висновку, що порядок припинення шлюбу в судовому порядку потребує внесення змін до сімейного законодавства, які були запропоновані.

Література

1. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III // Відомості Верховної Ради України . – 2002. – № 21–22. – Ст. 135;
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-41, 42. – Ст. 492;
3. Про затвердження Правил державної реєстрації актів громадянського стану в Україні: Наказ Міністерства юстиції України від 18.10.2000 р. № 52/5. – (www.gov.ua);
4. Сімейний кодекс України: науково-практичний коментар / За ред. І. В. Жилінкової. – Х.: Ксилон, 2008. – 855 с.;
5. Сімейне право України: Підручн. / За ред. Гопанчука В.С. – К.: Істина, 2002. – 304 с.;
6. Сімейне право України: Підруч. / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін.; За заг. ред. І.В. Борисової та І.В. Жилінкової. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 264 с.